

ВІСТНИК

(Nachrichtenblatt
des Bundes
zur Befreiung der Ukraina)

Союза визволення України

Виходить що тижня в неділю.

Річна передплата виносить 15 К., 15 Мар., 3 Дол., 6 рублів,
піврічна 8 К., 3 рублі, квартальна 4 К. 50 сот., 1.75 руб.

Ціна сього числа 40 сот., 15 коп.

Менших рукописей і віршів не звертаєть ся; з приводу того не входить ся в ніяку переписку.

Редагує Комітет.

Видає і відповідає за редакцію: Микола Троцький.

Адреса редакції: Wien VIII., Josefstädterstraße 79, II, Tür 19.

Адміністрація: Tür 6. Телефон: 13430. Чек. конто: ч. 107.090.

III. рік. Ч. 58.

Відень, 1 жовтня 1916.

Ч. 118.

Не заманите й не залякаєте!

Від часу, як російська армія зайняла наново Буковину, посунула ся трохи наперед у Галичині й на Волині, одержавши дешевим коштом побіду під Луцьком, російська преса почала більше уваги присвячувати українській справі.

І ясно, чому. Перед російським правительством наново повстало важке завдання наладження адміністрації в зайнятих землях, а з сим журба, як приєднати населення тих земель для російської управи.

Ся справа, як подає „Русское Слово“, є предметом спеціальних розважань правительства, при чім, оскільки можна вірити „Русскому Слово“, правительство зовсім не має наміру ставити мешканців зайнятих областей в гірші умови, ніж в яких вони були під австро-угорським правлінням.

Є ніби-то намір полишити наразі на боці всі інші сторони місцевого життя, не мішати ся до національних, релігійних і інших дразливих проблем, а зайняти ся виключно адміністративною стороною управи, віддаючи її в руки військових властей, з усуненням від управи того чиновництва, яке за час попередньої окупації своїм поведінням ворожо настроїло проти Росії місцеву людність.

Російська преса яко „голос“ російської суспільности хоче сказати й своє слово в сій справі, щоб прийти в поміч правительству в його окупаційних клопотах.

На підставі досвіду недавнього минулого вся російська преса висловлюєть ся проти радикальних засобів „возсоединенія“ „Прикарпатської Руси“, які приміювали в часі першої окупації Бобрінский і Евлогій. Навіть „Новое Время“ „Колоколь“, „Кієвлянин“ і інші органи „истинно-русской“ думки радять обережність і поступенність в русифікаційних заходах.

Ліберальна преса, на чолі з „Рѣчью“ і „Русскими Вѣдомостями“, йде далі та радить правительству зовсім понехати русифікаційні наміри щодо українського населення зайнятих областей, а в адмініструванню сих областей не поминати місцевого українського елементу. Не треба, здаєть ся, говорити, що побожні бажання ліберальної преси й підсування нею російському правительству намірів не ставити мешканців Галичини й Буковини в гірші умови, ніж в яких вони жили під Австрією, мають на цілі не що инше, як поширення баламуцтва в умах людности в зайнятій області.

Коли говорить ся про населення Галичини й Буковини, то тут входили-б в рахубу головню Українці. Та сама згадка про допущення Українців до участі в публичнім життю й адміністрації виводить чорносотенну пресу („Новое Время“) з рівноваги, бо се минало ся-б з задачами, які має на цілі Росія в сій війні, а ся преса всеж є голосом правительственных думок і поглядів.

Які саме задачі має на цілі Росія в сій війні, се з цілою очевидністю вже вияснило ся. Є се поширення та зміцнення в середині держави царів через прилучення українських земель Австро-Угорщини та здавлення українського руху на цілій українській території.

На всякий спосіб не тільки ліберальна, але й чорносотенна російська преса, навіть російське правительство виявляють деяку „доброзичливість“ для прикарпатських „русских“, у наївній вірі, що можуть когось з Українців збити з пантелику й заманити в російські сіті.

Натомісь наддніпрянських „русских“ начеб забуваєть ся. Для ліберальної преси вони майже не існують. Вступаючи ся за австрійськими Українцями, російські ліберали чомусь не згадують про російських Українців, начеб у середині Росії зовсім не було української справи.

Тільки чорносотенна преса не забуває російських Українців. Вона тепер, коли російські війська наново заливають австрійську Україну, ще з більшою скаженілістю накидаєть ся на український рух в Росії і кличе на українських діячів усі можливі кари аж до погромів включно.

Орган духовних сфер „Колоколь“ у статі, присвяченій Союзови визволення України, п. з. „Германо-український союз“, викликає навіть тінь Тараса Бульби й радить розправляти ся з „мазепинцями“ так, як герой повісти Гоголя розправив ся з своїм сином Андрієм.

В сій статі „Колоколь“ по інквізиторськи запитує Українців: А що вам дали Німці? Ми вже знову в Галичині! Тараса Бульбу на вас... — А на вступі статі стверджує: „Українці не помиляють ся, кажучи, що їм нічого доброго від Росії не можна ждати, що найнебезпечнішим їхнім ворогом є Росіяне“.

Так є. Цілий час спільного життя України з Росією — се безперервний ланцюг терпінь, визиску, поневірання, аж до видирання душі українському народови — його рід-

ної мови. І тому найстрашніші погрози не залякають і не спинять свідомих синів України в змаганню порвати той ланцюг, скинути ярмо неволі, а в боротьбі проти нашого тирана нашим союзником завше буде кождий його ворог, чи він буде називати ся Німцем, Турком, чи якимсь иншим іменем.

Ми знаємо, що ніхто нам нічого не дасть, коли самі не придбаємо. Нічого й Німець нам не дасть і нічого ми від нього не ждемо. Але бажаємо розбиття тої тюрми, в якій наш народ уже понад 250 літ сидіє. І чи се зробить Німець, чи хто инший, — нам все одно, аби тюрму розбито й аби наш народ найшов ся в инших умовах національно-політичного істнування.

Німці ведуть війну для себе, в імя своїх власних інтересів. Не брали вони на себе ніяких „визвольних“ задач, як се зробила Росія, і нам нічого не обіцяли. Бороть ся за увільнення самих себе від тої грози, яка насуваєть ся на них зі сходу. І коли їм пощастить не тільки себе оборонити, але й свого ворога розбити, — зроблять не тільки Українцям, але всім народам Росії велику прислугу. Тоді улєкшить ся боротьба народів Росії за своє визволення, за обновлення свого життя.

А коли обставини зложать ся так, що розбита Росія буде розшматована на свої складові частини, то, хотять сього Німці, чи не хотять, але мусітимуть у своїх власних интересах поставити український народ, що лишить ся поза обскубаню Росією, в умови самостійного, правно-державного істнування. — Німці не можуть подарувати нас Полякам, а самі безпосередньо з Українцями не сусіднують, щоб прибрати їх собі.

Дятого ми бажаємо побіди для німецького оружя, дятого ми є за Німцями.

І в сїм нашім поступуванню не лякає нас те, що брат проливає кров брата, — хоч болить нас се; не лякають нас зазіхання на нашу землю нашого безпосереднього сусіда з заходу та не зневірає нас те, що наразі висуваєть ся того сусіда на верх, а наш народ спихаєть ся в затінок.

На все потім знайдець ся рада. Аби лишень хоч частинно відістати ся зпід Росії.

А. Жук.

До всіх культурних народів світа.

(Поклик Загальної Української Ради).

За всяку ціну завзяла ся російська імперія підбити українські землі Австро-Угорщини: Галичину, Буковину й північно-східну Угорщину та від довшого часу приготувляла сї свої завойовницькі пляни.

В 1911 р. Столипін відкрито заявив, що Росія, починаючи від 17-го століття, завсїди боролась з українським рухом і буде з ним дальше бороти ся, бо він загрожує єдності й неподільності держави. При сїм він зазначив, що український рух в Росії має своє джерело в австрійській Галичині. Сей погляд Столипіна потвердив також Сазонов перед війною і кілька разів у часі війни.

Дійсно! гноблена в Росії українська національна думка й культурна праця мусіли шукати захисту поза межами сеї держави та найшли його в двох австрійських провінціях: Галичині й Буковині, де живе 4 мільони українського населення й де завдяки конституційним свободам могло розви-

вати ся українське національне життя. В сїм життю брали участь і російські Українці й дорожили Галичиною як своїм піємонтом. Але чим більші поступи робили Українці в Австрії, тим явніше виступали наміри російського правительства дістати у свої руки австрійську Україну, щоб і тут здавити українське національне життя.

Вже другий раз у часі сеї війни насуваєть ся на українські землі Австро-Угорщини російська інвазія. Другий раз українське населення Галичини, Буковини та північно-східної Угорщини попадає в огонь національного й релігійного переслідування з боку Росії.

В часі першої інвазії Росія з найбільшою брутальністю змагала до повного здавлення українського життя: заборонено уживати українську мову — мову научування в школах, мову церковної проповіді, мову публичного життя, розговорну, рідну мову населення; замкнено українські школи, товариства й інституції; заборонено пресу й цілу українську літературу; нищено бібліотеки й архиви; арештовано й вивожено на Сибір українських діячів; забирано малих дітей і вивожено масово в глибину російської держави для виховання з них яничарів; греко-католицькі церкви переіменовано на православні; насильно запроваджувано православє; митрополита гр.-кат. церкви графа Андрія Шептицького арештовано, вивезено до Росії та віддано під суд.

І тепер в часі другої інвазії всі ті вчинки повторюють ся! Що гірше! українське населення масово вивозить ся в глибину Росії з наміром, на випадок забору Галичини й Буковини, сколонізувати сї краї родовитими Москалями.

І робить ся се в той час, коли Росія та її союзники ведуть війну буцім-то під гаслом оборони й визволення поневоленних народів! А Росія голосить світови, мовби вона визволяла „підярмних русских“ зпід австро-угорського ярма.

В дійности ані в Галичині й на Буковині, ані в північно-східній Угорщині ніяких „русских“ (Москалів) ніколи не було й нема, а були та є тільки Українці. Росія хоче забрати їх під своє панування, щоб поступити з ними так, як поступає з Українцями в російській імперії.

А в Росії йде, починаючи від 17-го століття, нечуване в світі давлення всіх проявів національного життя українського народу, тої цілком окремішньої галузи славянських народів, що заселює цілий південний захід російської імперії, від холмської землі на заході починаючи, на Доні на сході кінчачи, на полудне від ріки Нарєва й Припяти та через Дніпро по береги Чорного моря й верхи Кавказу.

Ставши на становищі, що окремого українського народу нема й не може бути, російське правительство указами з 1863 і 1876 р. заборонило навіть уживати в письмі та слові української мови! Сї варварські розпорядки тривали аж до 1906 р., поки велика російська революція не повалила їх.

Але по революції з поворотом реакції вернуло давлення й переслідування українства в Росії: заборонували ся часописи, конфіскували ся найневинніші книжки, тюрмою карано передплатників українських видань, українські, навіть просвітні товариства розвязувано, українська мова не мала ніяких прав ні в школі, ні в церкві, ні в уряді, — ані на публичних зборах, ані на засіданнях міських і земських рад, ані на зїздах учених не вільно було послугувати ся українською мовою!

З проголошенням війни знищено брутально й безпощадно й ті останки культурних придбань, які заховали ся в тяжкі часи реакції. Одним почерком пера закрито всю українську пресу, розв'язано всі просвітні українські товариства, заборонено навіть українську правопись!

Українська справа мусить бути справою всіх культурних народів світа й тому Українці виносять свою справу перед суд цивілізованого світа.

Всі Українці без огляду на політичні границі стоять на становищі своєї окремішности від сусідніх народів і змагають до визволення, опираючи сї свої змагання не тільки на внутрішній потребі національного розвитку, але також на історичнім праві й незабутній традиції своєї визвольної боротьби.

Знаменем тих традицій є український легіон добровольців у рядах армій центральних держав!

Осередком національних змагань Українців є українські провінції Австрії з їх розмірно свободним українським національним життям. До сього осередку звернені думки й надії Українців і тому Українці по обох боках боевої лінії не хочуть, аби українські землі Австро-Угорщини забрала Росія! Противно! в розбиттю Росії бачуть Українці спромогу зберегти своє національне існування, якому загрожує імперія царів.

Загальна Українська Рада, зложена з австрійських і російських Українців, в імя культури й цивілізації, в імя людськості й поступу, в імя природного й історичного права українського народу на своє вольне життя й розвиток своєї національної окремішности найрішучійше протестує против явного змагання Росії: підчинити царській тиранії Галичину й Буковину та проти переслідування українського життя!

Починаючи від тої хвилі, як війська осередніх держав переступили в своїм побіднім поході на схід — лінію рік Сяну в Галичині (червень 1915), Вепра й Тисмениці в Польськім Королівстві (липень 1915), а Нурця й Нарева в городненській губернії (серпень 1915), війна на східнім фронті — від ріки Шари на півночі до Карпат на полудні, отже на довжині 550 км. простої воздушної лінії, ведець ся на українській етнографічній території, так, що всі страхінтя війни на сході двигає передовсім український народ і його праїдїна земля.

Цїлу область української етнографічної території в приближенню 150.000 км² перерито й перекопано стрілецькими ровами, збито гранатами та скупано в крові! Людські оселі зруйновані, мільйони українського населення зостало ся без даху. Ся матеріальна руїна української землі, фізичне нищення українського населення, пролита тепер і в минувшині кров найліпших синів нашого народу в боротьбі за кращу національну будучність дають нам право жадати від культурного світа уваги до нашого положення й до наших змагань.

Хай буде вільний кождий народ, але хай же й український народ, що на суцільній території числить 35 мільйонів голов і заселює простір 850.000 км², не буде погноєм для чужих культур пануючих над ним народів!

Бажанням і домаганням Українців є таке уладнання відносин у східній і середній Європі, яке давало-б українському народови повну спромогу свободного національно-політичного розвитку, вільного від верховодства сусідніх народів.

Хочемо бути самостійними господарями своєї землі, в сімі вільних і рівних народів мати повну спромогу розвивати свої духові сили й матеріальні багатства свого краю для себе та для людства!

Відень, 15 вересня 1916.

За Загальну Українську Раду: голова *др. Кость Левшицький*, в. р., заступники: *Николай Василько*, в. р. і *др. Лев Бачинський*, в. р., *Микола Ганкевич*, в. р., делегат *Союзу визволення України* *Маріян Меленевський*, в. р., секретарі: *Ярослав Весоловський*, в. р. і *Володимир Темницький*, в. р.

3 приводу виступу Румунії.

Південна сусідка України — Румунія після майже дволітнього вагання виступила нарешті проти центральних держав і їх балканських союзниць Болгарії й Туреччини. Перші тижні нової боротьби не принесли успіхів румунсько-російському війську. В Семигородщині спинило Румунів угорсько-німецьке військо, а в Добруджі Румуні й Росіяне не спромогли ся спинити полученных німецько-болгарсько-турецьких військ і мусіли відступити на лінію Констанца—Чернавода.

Гадаємо, що перші поразки Румунів не випадкові й залежать не лише від самих мілітарно-стратегічних причин, а й від суспільно-політичних відносин у самій Румунії. Національно-визвольні гасла, які румунські прихильники війни виписали на своїх прапорах, наслідуючи італійський зразок, є наскрізь фалшивими. Румунія не має найелементарніших передумов, аби бути визволительською семигородських Румунів. У попередніх статях про Румунію в нашій журналі ми мали вже нагоду зазначити, що в румунській державі розмірно нечисленна група великих земельних власників — бояр і капіталістів панує над масами убогого селянства, безправности якого дорівнює хіба безправність російських селян. Старати ся „увільнити“ семигородських Румунів, не даючи належних горожанських прав селянам у власній державі, є смішного безсоромністю, яка кождому кидаєть ся у вічі.

А до того-ж румунські пани збирали ся „увільняти“ не самих лише Румунів. Вони готові приєднати до Румунії й семигородських Німців і Мадярів і буковинських Українців. Апетит на чужі землі, населені до того-ж чужими народами, характеристичний для всіх груп румунських панів. Коли після великих російських поразок у 1915 р. румунські консерватисти збирали ся йти з центральними державами проти Росії, вони жадали за се не лише цілої Бесарабії, а й великого шматка України з Одесою. До сього треба ще замітити, що Румунія не має найменших політичних передумов зробити ся державою національностей. Більше ніж $\frac{1}{7}$ частина населення Румунії належить до чужих націй, але ані Болгари в Добруджі, ані $\frac{1}{2}$ мільйона Жидів у цілій Румунії, ані жадна з інших чужих націй не мають найменших національних прав у Румунії. Колиб уступереч історичній льойці Румунії й пощастило при допомозі Росії прилучити до себе землі з болгарським, мадярським, німецьким і другим населенням, се викликало-б таку страшну національну боротьбу й такий нелад у державі, що остаточне поневолення Румунії Росією зробило ся-б дуже легкою справою.

Не ліпше вплинула-б перемога Росії й на суспільні відносини в Румунії. Росія зробила ся-б оборонницею румунських бояр, zagrożених постійно аграрною революцією, та спинила-б можливу аграрну реформу й загалом усякий суспільно-політичний поступ в Румунії.

Румунський народ не винуватий за війну, яку почала Румунія. Починаючи війну, ніхто не питав румунських селян, чи вони хочуть її. Румунське робітництво протестувало урочисто проти війни перед самим її початком. Але й велика частина політичних представників заможних Румунів противила ся війні. На коронній раді мала рішити війну

більшість лише двох голосів. Румунські шовіністи при допомозі російських грошей, а в останній хвилині й війська, втягнули нарешті свій нещасливий рідний край у війну. Як мало Румуни хотіли війни, видно і з того, що румунське військо беть ся досить неохоче й досить легко здаєть ся у полон.

Можна думати, що румунське військо недовго вдержить ся і в Семигородщині, звідки частина румунського війська вже перенесена в Добруджу, й поразки румунського війська можуть бути для Румунії в усякім разі не більше шкідливі ніж його перемоги поруч з російським військом. Виступивши разом з Росією, Румуни віддали їй на остаточну поталу своїх братів у Бесарабії, але в разі перемоги почвірного порозуміння й ціла Румунія з Семигородщиною була б ледве в меншій залежності від північної деспотії ніж бесарабські Румуни перед війною.

Одначе треба сподівати ся, що центральні держави з своїми балканськими союзницями — урятують румунський народ від тої нещасливої долі, яку готує йому царат при допомозі румунських панів.

Виступ Румунії переніс знову центр ваги сучасної війни на східний фронт. В Румунії Росія ще раз показала, що вона є для центральних держав і Балкану ворогом, небезпечнішим ніж усі інші члени почвірного порозуміння разом. Напад Румунії на Австро-Угорщину й Болгарію показав крім того особливо яскраво, яка хибна була думка, що романська Румунія може бути заборолом славянських держав Балкану проти Росії. Коли Австро-Угорщина провадила тяжку боротьбу проти Сербії, Румунія перепачковувала до неї муніцію й утруднювала всякий довіз до Туреччини; а тепер вона помагає деспотичній Росії пробити ся через Болгарію до Царгороду. Виявило ся, що Румунія не лише не може охоронити Балкану від Росії, а й сама повинна бути відокремлена й захищена від неї. І тут на перший плян знову висуваєть ся з історичною неминучістю справа увільнення України. У відношенню до самої Румунії українська справа представляєть ся яснійшою ніж раніше. Виступивши проти центральних держав, Румунія раз на завжди позбавляє себе можливости жадати собі якихсь земель з українським населенням, не говорячи вже про приморську частину України з Одесою.

Румунія являєть ся останніми значними резервами почвірного порозуміння і воно ввело сі резерви у бій, очевидно, вважаючи теперішній момент війни рішаючим. Поки що можемо сконстатувати, що виступ румунських військ не причинив ся до того й дуже далекий від того, щоб причинити ся до рішення війни, корисного для почвірного порозуміння. А се зміцняє нашу надію, що війна нарешті скінчить ся поразкою деспотичної Росії, а тим самим і її „ліберальних“ західноєвропейських союзниць. Мілітарне рішення війни принесе з собою розв'язку й цілого ряду політичних проблем, між якими справа увільнення України стоятиме безперечно не на останнім місці. *М. Троцький.*

Росія та Болгарія.

Царський імперіялізм дуже охоче послуговуєть ся фразами про визволення неросійських Славян і православних народів (Румунів і Греків) загалом. Офіційна Росія, яка з царської держави зробила справжню „в'язницю народів“, не соромить ся виступати нахабно в ролі „освободителя“ тих народів, які є поза межами самодержавного абсолютизму та які вона найрадше дістала б під свій політичний вплив.

На початку сеї війни російський генералісімум видав відомий маніфест до австрійських народів, в яким обіцяв їм визволення, покликуючи ся саме на давніші заслуги Росії на сьому полі. Очевидно він мав тут на думці „визвольну“ політику царизму у відношенню до балканських народів, на яку звичайно покликують ся офіційна Росія, як що хоче звабити у свої сіти якусь нову жертву. Балкан се основний капітал царського народовизвольного кредиту.

Але в дійсности сеї капітал є зовсім фіктивним. Він має буцім-то реальну вартість лише завдяки розмірно малому знанню закулісового боку царської балканської політики. Одначе при ближшій зазнайомленню з її історією — комедіянтство та шахрайство визвольних претенсій з боку Росії очевидне. А хто хоча трохи знає традиційну ворожнечу сеї держави проти Туреччини та її неменш традиційні прямування до здобуття Царгороду, заволодіння Дарданелями та цілковитого посідання Чорного моря, яке російські націоналісти називають наперед уже російським, — тому ясно, що „освобождение“ славянських і православних балканських народів було лиш одним зі способів осягнути сі заповітні цілі царського імперіялізму. Сі народи „визволювали ся“ на те, щоб стати ся пасивним знаряддем царської протитурецької політики. Вони мали бути етапами на шляху заборчого поступу царського імперіялізму. Росія „визволювала“ їх з турецького ярма не для уможливлення їм самобутнього національного розвитку, але щоб улешпити здійснення своїх історичних претенсій щодо наслідства після „хворої людини“. Самостійний розвиток дозволював ся їм лиш остільки, наскільки се не перешкоджувало імперіялістичним забаганкам царизму щодо Балкану. Коли-ж сі назверх визволені народи починали справді визволювати ся зпід царської опіки, вони відразу відчували на собі тяжку й безоглядну сваволю й деспотизм. Не без причини зауважив один румунський публіцист, що Росія, „визволюючи, — поневолює“.

Заборчий характер офіційної балканської політики Росії та фарисейство її буцім-то визвольних замірів щодо поневоленних балканських народів зовсім відкрито признав і підкреснув російський історик Румунії, кажучи: „Сусіднє питання було (для Росії) передовсім питанням переваги Москалів на Чорнім морі, а визволення християнських народів з турецького ярма було лише параваном, за яким скривали ся справжні бажання російського імператора“ (Н. Борецький-Бергфельд: Історія Румунії, Спб. 1909, стор. 149). Дошкульність царського імперіялізму відчули на собі всі „визволені“ балканські держави. Але найгірше закоштувала її Болгарія. Тому прилучення сеї останньої до центральних держав психологічно зрозуміле та має свою глибоку причину не лише під політичним, але й національним оглядом. За се несподівано заскочений царизм прокляв її як невдячну зрадницю Славянщини та засудив на поталу, як про се свідчить торічний протиболгарський лютий маніфест Миколи II.

Нацькувавши Румунію до війни, Росія поруч з сею новою союзницею — мала розпочати зразкове покарання Болгарії за її „невдячність“ і „зраду“. Через се справа російсько-болгарських відносин має тепер знову своє значіння. Отже не буде зайвим пригадати тепер деякі факти з недавньої історії царської політики у відношенню до Болгарії, які ширшому загалови на жаль мало відомі, хоча для характеристики болгарсько-російських відносин мають рішаюче значіння.

* * *

На передодні російської революції у Женеві (а потім у часі революції в Берліні) вийшла друком дуже цікава брошура: „Тайные документы „восточной политики“ царского правительства“ (1881—1890),¹ в якій саме зібрано чимало автентичних документів дипломатичного характеру, що незвичайно вимовно зясовують справжню істоту царської політики у відношенню до Болгарії та кидають цікаве світло на „визвольну“ балканську політику Росії загалом. Сю брошуру зладжено на основі книги однакового заголовку, виданої в 1892 р. (у Софії) болгарським державним діячем і міністром Стамбуловим в цілі захисту перед безоглядною дошкульністю російського царизму. (За видання сих документів, що красномовно демаскують облудність російського панславизму, Стамбулов заплатив життям, що

¹ Женевське видання з 1904 р. вийшло партійним накладом російської С.-Д. берлінське з 1906 р. у відомій збірці Гуґа Штайнца: „Собрание лучших русских произведений“. Обидва видання щодо змісту зовсім однакові. В сій статті придержую ся берлінського видання.

було, як відомо, ділом царських агентів)! Ся книжка вийшла з передмовою тодішнього голови болгарського парламенту Печкова. Вона обіймає 241 телеграму, тайні обіжники й тайне листування російських дипломатичних чиновників і воєнних агентів у Болгарії та Румунії з петербурзьким правительством з приводу Болгарії. Більшість документів і листів вийшли згід з пера букарештєнського російського посла Хитрово, котрий після сих ревелаций мусів покинути Балкан. Частина матеріялу належить перу відомого російського дипломата Гірса, потім директорови т. зв. азійського департаменту, в компетенції якого є балканські справи, й інших російських агентів меншого дипломатичного значіння.

Болгарське правительство одержало сі документи від колишнього російського драгомана (перекладчика) з Рушца — Якобсона, котрий від 1886—1889 р. був перекладачем російського тайного архиву. Якобсонови вдало ся втікти перед переслідуванням царського правительства та знайти захист в Австрії. Свого часу сі документи облетіли всю європейську пресу. Одначе згодом їх забуто. Пригадати їх тепер, коли облудний царизм виступив супроти Болгарії в ролі караючої немезиди, на нашу думку, є вельми на часі: бо вони вимовно доказують, що з приводу російсько-болгарських відносин на лаві оскаржених має сидіти не „невдячна“ Болгарія, але нахабний і безоглядний царизм.

* * *

Ще недавно, а подекуди й на початку сеї всесвітньої війни багато говорило ся про масове русофільство серед Болгар, що буцім-то є природним висловом вдячності сього народу до свого царського „освободителя“ та є майже його національною характеристичною прикметою. На доказ того звичайно покликували ся на величезні русофільські маніфестації в Болгарії в „день Олександра“ (30 серпня), на який припадали іменини царя-освободителя Олександра II.

Варто тому познайомити ся трохи з закулісовим боком сього неначе стихійного й масового святкування „дня Олександра“ в Болгарії.

У вище згаданій брошурі про балканську політику Росії знаходимо щодо того дуже цікаві документи й матеріяли, які вимовно показують, як царська Росія влаштувала сі „народні“ маніфестації, давала на них гроші, а болгарські уряди формально примушували до щорічного переведення сього акту вдячності.

Відомий уже нам російський посол Хитрово робить з сією метою з болгарським князем кравву подорож по Болгарії, щоб повідомити болгарське населення про волю царя-освободителя. В шифрованій телеграмі до російського посла в Болгарії він наказує, аби сей поробив заходи, „щоб нас (себто Хитрово з князем, Н. В.) стрічали та витали як мога найсвятоточніше. Зробіть усе та вжійте всіх необхідних заходів. Видані на се гроші повернуть ся вам з тайного фонду дипломатичної агентури.“

В 1883 р. російський дипломатичний агент Гошн тайним листом наказує рушцському російському консулеви: „Імянини государа імператора маєть ся відсвяткувати як найславнійше, а через міністра заграничних справ треба післати Його Великості привітну телеграму“.

Далі він дає докладні вказівки щодо того, як саме влаштувати се святкування: „Як мога найдемонстративнійше, щоб ми на випадок необхідности могли покликати ся на загальну та прилюдно висловлену волю народу“.

Царизм загалом дивив ся на „визволену“ Болгарію як на власну васалну державу, котру згодом Росія мала взяти цілком у свої руки та поволі органічно прилучити до себе.“

Відповідно до того він впливав на кравву політику Болгарії, унеможливаючи в ній самобутній державний розвиток. Розумієть ся, все те робило ся так, аби назверх мало санкцію „народної волі“. Під сим оглядом дуже цікавим є з боку Росії епізод з усуненням першої ліберальної болгар-

ської конституції (з 1879 р.), відомої загально під назвою „тирновської“. Вона, як і радикальне министерство Каравелова, що вміло послугувало ся нею, — були дуже не до вподоби царському правительству.

На думку сього останнього тирновська конституція „здезорганізувала країну в середині та здискредитувала її назверх“. Тому Росія в 1881 р. самовільно назначила новий тимчасовий болгарський кабінет (замість радикального каравелівського) буцім-то для запевнення ладу в країні, а потому скликала в Сіетові т. зв. великі народні збори (свого роду болгарську конституанту). Рівночасно царське правительство при помочи своїх агентів і чиновників почало тайну роботу в цілі витворення потрібної для нього „народної волі“.

Як се робило ся, про се красномовно говорить тайний обіжник Хитрово російським агентам у Болгарії: „Болгарський воєнний міністер (російський генерал — Ернрот) повідомив мене особисто, — читаємо в сім цікавім документі, — що міністерська рада рішила арештувати кількох визначних людей зпосеред прихильників бувшого міністра (себто Каравелова, Н. В.) та скинутих зі служби чиновників. Сі заходи на думку ген. Ернрота безумовно необхідні, бо наближаєть ся час, назначений для виборів до „Великого Собранія“. Ген. Ернрот гадає, що „Велике Собраніє“ складатиметь ся виключно з наших прихильників, коли в своїм часі усунуть ся від виборів впливових членів опозиційної партії“.

У приватних листах, що пояснювали сей обіжник, Хитрово давав ще докладнійші вказівки щодо техніки сеї передвиборчої акції: арештів і трусів серед опозиційних болгарських політиків і діячів, вмілого нарушення тайности виборів тощо. З приводу сього останнього він цинічно писав: „На думку ген. Ернрота такий спосіб переведення виборів не є дуже законним, але зовсім добрим для осягнення бажаної мети“.

В своїм політичнім обрахунку царизм не помилив ся. „Велике Собраніє“ вибрано так, що воно зробило все, чого бажала собі Росія: тирновську конституцію припинено на сім років, князь дістав дуже широку повновасть. Одним словом, під політичним оглядом пересунено Болгарію з конституційного шляху розвитку на ліній самодержавного абсолютизму, що саме було одною з головних мет царизму, який добре знав, що вільної країни не можна поневолити, але абсолютистичну дуже легко заманити в чуже ярмо.

Н. В.

(Далі буде).

Російська Державна Дума й Українці.

(З нагоди десятилітньої річниці існування Думи).

III. Закон про вибори до Думи.

Головні основи обовязуючого тепер при виборах до Державної Думи закона були вироблені ще для Булігінської Думи з дня 6 серпня 1905 р. Коли царське правительство приневолене було понехати сей проєкт, то маніфестом з дня 17 жовтня 1905 р. поручало ся між иншим Раді міністрів замість правил з дня 6 серпня виробити нові. Сим способом зявили ся правила про вибори до Думи з дня 11 грудня 1905 р., які в дійсности мало чим ріжнились від попередніх, хиба що трохи поширювали виборче право деяких верств населення. На підставі сих правил переводили ся вибори до перших двох Дум.

Виборча система по правилам з дня 11 грудня 1905 р. оперта на мастковім цензі та на поділі наділеного виборчими правами населення на численні групи (курії) по великості цензу й по станам. Жадна група виборців не вибирає послів безпосередньо, лише через виборщиків, яких одні виборці вибирають безпосередньо (багаті поміщики й горо-

дяне), а інші знову через повновласників, вибраних на з'їздах дрібних власників, на робітничих з'їздах і на волостних сходах. Безпосередність вибору послів до Думи заведено лишень для деяких більших міст, але й тут виборців поділено на дві курії — багатших і бідніших.

Не згадуючи вже про жінок, які зовсім не мають виборчого права, але й багато мушин, особливо робітників, ремісників і дрібної інтелігенції, також позбавлено виборчого права. Натомість обдаровано великими привілеями поміщиків. Виборчими округами служать губернії. На кожду губернію, залежно від числа населення, призначено пересічно 6 до 13 послів. Всіх послів призначили правила з дня 11 грудня 1905 р. 524, з того на основні українські губернії припадало коло 20% всього числа послів. Польща мала 37 послів, Кавказ (з кубанською й терською областю) 29 послів, сибірські губернії 21 послів. Переведення виборів віддано в руки губернської і повітової адміністрації.

При всій своїй недемократичності й інших недотачах виборчий закон з дня 11 грудня 1905 р. мав те добре, що давав досить широкі виборчі права селянам. Коли головні основи сього закону виробляли ся, себто перед серпнем 1905 р., тоді правительству ще поклало надії на послухність селянства цареві, що воно може бути опорою не тільки абсолютизму, але й „конституції“. Коли виробляв ся перший виборчий закон, в Раді міністрів говорило ся, що „селянство яко найсильніша числом і цензом (посідаючою землею) група виборців повинно бути сильно представлене також у Думі“. І дійсно, селянству дано близько половину всіх виборщиків, а в 15 губерніях європейської Росії селянські виборщики мали абсолютну більшість на губернських виборчих зібраннях, де вибирають ся вже послів. Так само помітне представництво в Думі одержали деякі „інородці“, як от Поляки, магомедане, Грузини і пр.

Та вже перші вибори до Думи показали, що надії правительства на селянство завели. Селяне послали в Думу своїми заступниками переважно революціонерів. І різні „інородці“, навіть Українці, найшли ся в Думі в поважнім числі та почали упоминати ся про свої права. Те саме повторило ся з другою Думою. В першій Думі революційні партії й конституційні демократи (кадети) мали разом 55% послів, а в другій Думі ще більше, бо понад 60%. Але й групи, що стояли правіше кадетів, не всі мали охоту держати з правительством, противно, й тут було багато опозиційних послів, як напр. клуб автономістів у першій Думі, до якого належали між инш. Поляки й деякі Українці, а який числив 14% всіх послів, і Польське Коло, мусульманська фракція та й інші групи — в другій Думі.

Наслідком непримирено ворожого до правительства й існуючого ладу державного складу переважної частини послів першої та другої Дум і наслідком небажання правительства пійти назустріч голосови народу прийшло до державного перевороту, довершеного царем дня 3 червня 1907 р.; саме в с'їм дні царь, розігнавши другу Думу, змінив своїм указом виборчий закон в тім напрямі, щоб мати послушну собі Думу, хоч відповідно до маніфесту з дня 17 жовтня 1905 р., ним самим підписаного, не мав права сього робити. В с'їм маніфесті зміна виборчого закона в напрямі поширення виборчого права застерігала ся самій Думі. А царь не тільки змінив на свою руку виборчий закон, але й ще погіршив його.

В царській маніфесті про розпуск другої Думи між иншим говорить ся, що Дума не справдила царських надій, бо до неї попало багато людей, які замість того, щоб помагати правительству привернути лад і порядок в державі, ще збільшували „смуту“. Що-ж-до самої Думи, то царь висловив волю, що вона повинна бути „русскою по духу“, себто, що в ній тільки Москалі можуть мати голос. Інші народи, що входять у склад російської держави, можуть мати представництво своїх інтересів у Думі, але не повинні й не будуть представлені в такім числі, що давало-б їм можливість впливати на рішення „чисто русскихъ вопросов“. Отже на гадку царя російська держава — се держава „русскихъ“ (Москалів), хоч в їх у державі менше половини, а більшість складають Українці Білорусини, Поляки, Жиди й інші „інородці“.

І в с'їм „русскомъ“ напрямі переведено зміну виборчого закона. Щоб „інородці“ не могли впливати на рішення „чисто русскихъ вопросов“, зменшено головню їх коштом загальне число послів до Думи з 524 на 442, а слідом за сим наступило зменшення загального числа виборщиків з 8496 на 5864. Щоб не допустити до Думи „смути“, яких посілали селяне, зменшено спеціально селянських виборців з 2532 на 1147 в 51 губерніях європейської Росії, т. є. більше ніж на половину, натомість збільшено число виборщиків від поміщиків, так, що в жадній губернії не мають вже селяне більшости виборщиків, тільки скрізь більшість належить ся або самим поміщикам або враз з городянами.

Вже по розгоні першої Думи цілим рядом сенатських пояснень сильно зменшено виборчі права селян, а все-ж-таки припадало на селян у 51 губерніях європейської Росії коло 40% виборщиків, а по закону з дня 3 червня 1907 припадає їх всього коло 20%.

Та мало того, що зменшено число виборщиків від селян. Виборче право селянства вкорочено ще й сим способом, що вибір обовязкових селянських послів (по одному з кожної губернії) новий закон поставив у залежність від загалу виборщиків на губернським виборчим зібранню, а не від самих селянських виборщиків, як було раніше. А що переважна часть виборщиків належить до поміщиків, то вони й селянських послів вибирають таких, які їм сподобались, а не таких, які сподобали ся-б самим селянам.

Далі завів новий закон ще й таке обмеження для селянства. Всіх селян, які володіють землею на правах приватної власности, але приписані до сільських громад, виключено від участі у виборах у курії земельних власників. Своє виборче право можуть виконувати вони тільки через виборних на волостних сходах, коли міжтим особам инших станів дано змогу свобідно вибирати собі, в якій курії мають брати участь у виборах, як що для кількох курій посідають ценз. Се обмеження діткнуло головню українські губернії, де селяне багато посідають купленої у поміщиків землі, а спеціально губернії полтавську й чернігівську, населені в переважній частині потомственими козаками, які хоч і зрівняні з селянським станом, але, як вільні споконвіку люде, посідають землю на правах приватної власности, як і поміщики. Правда, пізнішим законом з дня 29 мая 1911 р. козачі землі зрівняно з панськими й вони дають право своїм посідачам брати участь у виборах у курії земельних власників, як се було при виборах до перших двох Дум, та з сього права

полтавські й чернігівські козаки та загалом ті селяне, які посідають землю на правах приватної власности, не скористали при виборах до четвертої Думи вчасі через несвідомість, вчасі через виборчі штучки, — їх просто не записувано до виборчих списків.

Подібно, як з селянами, поступлено при зміні виборчого закону і з робітниками. Число робітників у підприємстві, яке дає право робітникам брати участь у виборах, лишило ся старе (найменше 50), число повновласників, яке можуть вибирати робітники, також лишило ся по старому (від 50 до 1000 — одного й на кожду дальшу повну тисячу по одному), але зменшено натомісьць число виборщиків, яких вибирають робітничі повновласники на губернські виборчі зібрання, з 237 на 124 в 47 губерніях європейської Росії без Польщі. Правда, по новому закону в 6 губерніях (петербургській, московській, володимирській, костромській, катеринославській і харківській) робітники одержують обовязково по одному посліві з числа робітничих виборщиків, але знову, як і обовязкових послів від селян, їх вибирають не самі робітничі виборщики, але загал виборщиків у губернським зібранню, серед яких більшість належить ся поміщикам, і пани-поміщики вибирають на робітничих посліві угодних собі людей, а не тих, кого хотіло-б бачити своїми заступниками само робітництво.

Як уже згадувало ся, найкраще вийшли на зміні виборчого закону поміщики й се було цілю „реформи“, бо поміщики все були й будуть опорою престола та старих порядків. Дятого царь і віддав без вагань їм в руки Думу. По старому виборчому закону на 6039 виборщиків у 51 губерніях європейської Росії поміщики мали 1858 виборщиків або 30%, тепер, по новому закону, на 5161 виборщиків у тих самих губерніях мають вони 2618 виборщиків або по верх 50%. В деяких губерніях число виборщиків від поміщиків далеко переходить через половину, напр. в херсонській губ. на 123 — 76, в полтавській на 155 аж 100! В 36 губерніях великі земельні власники мають абсолютну більшість, а в решті губерній недостає до більшости лише по кілька голосів. В усіх українських губерніях поміщики мають переважаючу більшість своїх виборщиків.

Лише для міст новий виборчий закон мав трохи ніби милосердя. Загальне число виборщиків тут навіть на кілька % зросло. Але новий виборчий закон ділить міських виборців на дві курії — перший і другий зїзди і до першого зїзду зачисляє багатих домовласників, багатих торговців і промисловців, число яких все дуже мале, і дає їм у 51 губерніях 714 виборщиків, а всю решту, значить, переважну часть міського населення зачисляє до другого зїзду й дає їм всього 570 виборців. Натомісьць зменшено по новому закону число великих міст з окремим і безпосереднім представництвом у Думі. Ранійше було таких міст 26, тепер всього 7 (Петербург, Москва, Варшава, Рига, Лодзь, Київ, Одеса).

Дуже скривдив новий виборчий закон „окраїни“. Польща посилала ранійше 37 послів, тепер всього 14, Кавказ — 29, тепер 10, Сибір — 21, тепер 14 і т. д. Якутську область і середньо-азійські губернії й області зовсім позбавлено заступництва в Думі, бо тамошнє тубільне „інородне“ населення „не доросло“ ще до участі в державнім законодавстві.

Новим виборчим законом зміцнено також вплив адміністрації на хід, а тим самим і на вислід виборів. Губерна-

тори на приказ міністра внутрішніх справ можуть довільно собі ділити виборців земельних власників, спеціально дрібних, на територіяльні, станові, віроісповідні, національні й навіть по роду цензу групи, щоб одержати бажаний склад повновласників, а потому виборщиків і послів. А все для того, щоб Дума була „русскою по духу“.

Тепер погляньмо, що дає обовязуючий тепер виборчий закон України? Беручи 9 основних українських губерній і міста з окремим представництвом — Київ та Одесу, — маємо 102 послів, що становить 23% всіх послів Думи. Колиб прирахувати до сього українські части сусідніх губерній і областей, число послів збільшило ся-б до 25%. Се досить поважне число і якби Україна вислала своїми заступниками дійсно Українців і якби ті Українці держали ся купи, становили обєднане національне представництво, як напр. Польське Коло в австрійським парламєнті, то при партійнім роздробленню „русских“ послів і відокремлености „інородних“ послів, Українці відігравали-б першорядну роль у Думі.

В перших двох Думах мали Українці майже половину національно свідомих послів з того, що припадає на українську територію. Тоді перевагу на виборах мали селяне, себто та кляса, яка може дати або підперти на виборах свідомих Українців. Отже мали тоді Українці в Думі приблизно те, що посідали в народі й що можна було на підставі виборчого закону видобути з народу, при всій новизні справи й несприяючих умовах політичного життя.

Але по переведеній зміні закону, яка дала перевагу на виборах поміщикам і городянам, себто елементови вчасі національно чужому, а переважно зрусифікованому й до національного українського життя байдужому, а то й ворожому, — Українці не мають у Думі жадного національного представництва, а „тїже Малороси“ (будь се поміщики, чи вибрані на послів з волі поміщиків селяне), які попадають ся тепер у Думі, належать до найзаклятіїших ворогів українського національного руху.

В окремих основних українських губерніях число виборщиків на губернські виборчі зібрання від ріжних курій (зїздів) і число послів показує наглядно отєя табличка.

Губернії:	В и б о р щ и к і в					Разом виборщиків по губ.	Число послів від губерній
	Від зїздів повновласників волостей	Від зїздів земельних власників	Від I-их зїздів городських виборців	Від II-их зїздів городських виборців	Від зїздів повновласників робітників		
Волинська	42	83	17	14	2	158	13
Катеринославська	18	62	15	9	4	108	10
Київська	36	78	16	15	5	150	13
Подільська	42	76	16	14	2	150	13
Полтавська	21	100	17	16	1	155	12
Таврійська	18	45	13	9	1	86	6
Харківська	30	71	17	12	4	134	11
Херсонська	20	76	14	9	4	123	10
Чернігівська	26	65	17	17	2	127	10
Київ, Одеса	—	—	—	—	—	—	4
Разом	253	656	142	115	25	1191	102

3 Берліна.

(Концерт українського бандуриста. Проводи Болгарів).

Вечірка в середу 6 вересня (т. зв. Osteuropäische Empfangsabende) мала чисто український характер і надовго лишиться в пам'яті всіх її чужоземних учасників. Розпочала ся вона цікавим рефератом проф. Турули про бандуру. Фахові музикальні відомости про незнані західній Європі струмент зумів референт так доцільно переплести з історичною минувиною України, що всі присутні й не спостерегли ся, як законні десять хвилин, на які тільки має право референт на тих сходинах, перейшли поза доброї пів години. Значінне бандури

як нашого суто-національного музичного інструменту, доля якого так тісно зв'язана з політичною долею нашого народу, референт вияснив знаменито.

Так само знаменито довів чужинцям артистичну вартість цього багатого музичного струменту своїми грою та співом бувший учень київської музичної школи ім. Лисенка д. Щербина. Він заспівав про „Байду, Байду молодецького“, сю сувору, криваво-трагічну пісню, що так промовляє нам тепер до серця, в часи мало чи не найстрашнішого руйнування нашої землі... Співав він по українськи, розуміть ся, але зміст пісні в німецькій мові подано слухачам перед співом і тому чужинці і без слів відчували вірно кожний акорд туги й завзятої незломної волі відстояти себе, свою долю супроти ворога, або бодай дорогою ціною продати своє життя... Вразінне було несподівано глибоке в усіх слухачів.

Д. Щербина, в національним костюмі (див. змилку), попросив у зібраних дозволу скинути рукав свого жупана з правої руки, щоб рука мала лекший перебіг по струнах, і втяв „Джигуна“. Розвіяли ся темні хмари, які накликала на душі присутних з східних, північних, південних і західних фронтів

українська пісня про нашу славу та тяжку бувальщину. Засіяли, повеселішали обличчя, пішов рух по залі, нетерпеливі ноги стали такт відбивати...

Нарешті чутлива пісня кохання „До тебе, Олесю“...

У залі стала бандура справді зрозумілим і близьким струментом, бо вона і в українським слові проговорила до найглибших таємничих глибин сердець слухачів, найшла акорди відгомону в серцях і з сфери льогічних міркувань про багату вуглем і залізом, хлібом і маслом Україну перенесла слухачів в сферу краси й величі духа того далекого, чужого, незнамого їм народу.

Се й сконстатував у коротенькій промові ексцеленція Імгоф-паша, який відчитав у німецьким перекладі вірш молодого турецького поета.

Відома вже нашим читачам панна Вудкі відспівала на бажання присутних „Ще не вмерла Україна“ й „Не пора Москалеви й Ляхови служити“. Знову виступив д. Щербина з бандурою з тимиж артистичними приєметами й осягнув знов тойже повний успіх, що й перше.

Закінчила ся вечірка трохи несподіваним на теперішні тяжкі часи акордом: д. Щербина мусів скорити ся загальному бажанню сивоголових політиків і чепурних молоденьких панночок і пішов навприсідки під згуки фортепяного козачка, відграного проф. Турулою, і під бурливий аплявз всіх присутних.

* * *

Дня 5 вересня на залізничім двірці при зоологічнім саді у Берліні провозжали на фронт Болгар, що покидали німецьку столицю, не лиш їх добрі знайомі й батьки, але й представники всіх шістьох організацій, які уладжують відомі „Osteuropäische Empfangsabende“.

Іменем організації промовив спочатку ексцеленція Сіменс по німецьки, бажаючи успіху, як їм особисто, так особливо тій справі, за яку тепер поруч виступають Німці з Болгарами й то проти нового ворога — Румунії. З рамени відїзжаючих відповів д. Данов гарячою промовою, повною надії, що Болгарія з центральними державами вийде побідно з світової війни й що хижацький виступ Румунії, який вона й на сей раз, як і в часі балканської війни, прибирає в шати справедливості й мотивує бажаннем повернути на землю мир, скінчить ся тепер зовсім не так, як минулого разу, коли Румунія заскочила Болгарію, знесилена героїчною боротьбою.

Потому представник Союзу визволення України д. Скоропис-Йолтуховський звернув ся до відїзжаючих Болгар з прощальним словом. Попросивши в них вибачення за те, що не володіє їх мовою, він звернув ся до них як до братів Славян на славянській же, українській мові з бажанням, щоб їм повело ся як найкраще виповнити свій обовязок, бо вони їдуть відстоювати справді рідну батьківщину. І тим вони щасливі, щасливі в порівнянню з українським народом в Росії, який так само в сій світовій війні, лише в більшім розмірі беть ся, але свою кров, руйнує свій край і все се не за власне добро й волю, а за зміцненне сили свого ката...

І Болгари не сміють віддавати ся іллюзії, що вони борють ся тепер з Румунією. Ні, боротьба йде з всеславянським катом, з Росією.

На памятку роздав д. Скоропис-Йолтуховський Болгарам брошуру з переяславським договором, аби вони зайвий раз переконали ся, як уміє Москва-Росія додержувати договорів і яку зготовила б вона долю тому народови, котрий так, як Українці, злучив ся-б з нею як рівний з рівним...

Відїзджаючи, співали Болгари свій національний гимн „Шумі Маріца“...

3 поезій полоненого О. Кобця.

Грядка тізних тишних астр
Усміхаєть ся мені
І... припадаєть ся ряс,
Що зв'яз на повесні.

Сонця паруси палкі
Засушили ніжний ряс;

Вітри зірвуть пелюстки
З пишних астр!

Ряст умер — та його путь
Вкрили квіточки нові,
А за астрами прийдуть
Тільки вітри зимові...

Дишуть астри і цвітуть
Сонця золотом ясним;
Та — не можу я забути,
Що засохнув ряст під ним!

* * *

Живеш і не знаєш:
Чи власне живеш?
Чи жити починаєш,
Чи краю шукаєш,
Чи вже понад краєм ідеш?

І колиб в день довожданий,
Чи осінній, чи весняний,
Змисл життя збагнув, —
Чи не впав би вже без сили,
Чи не радо б до могили
Руки простягнув?

Може в ній, на взір жахливій,
Тільки й стрів би дні щасливі,
Вічні дні утіх —
Без сумнівів, без вагання,
Царство мрій земних, шукання
Впало би до ніг?

Живеш і не знаєш:
Чи власне живеш?
Часом заспіваєш,
Коюсь споминаєш,
Коюсь безупинно кланеш...

* * *

Сонце. Простір. Квітки. Рай!

Вийду на поле, — там стелеться шлях,
Стелеться, вить ся, красується —
Той, що колись посіде в рідний край,
В край, що тепер тільки в мріях, у снах
Так недосяжно малюється.

Так би й поминув, так би й помчавсь
Шляхом безкрайм, широким, —
Ні перед юрами б не зупинявся,
Ні перед морем глибоким.

Пута. Рабство. Розпач. Сум.
Як припадаю, що той самий шлях
І до неволі довів мене —
Сонце померкне і хмарою сум,
Що, притаївшись, дрімав десь в гаях,
Лізе у серце зневірене.

Може б не бачити шляху того,
Простору, сонця і раю
І не трівожити серця свого
В час, коли серце вмірає?

Чи холодіючі вії очей
Серцю насильно відкрити? —
Хай почекає йти в темінь ночей,
Хай привикає терпіти!

* * *

Якось так — насуне хмара,
Все єство заповнить
І бридка якась примара
Щось так бридко шепотить:

„Ось живий ти. Був у пеклі.
Вирвався. Дякуй і молись.
Кинь думки буйні, запеклі,
Голій правді покорись.“

Ти живеш. І — білий нічою.
Знай своє мишеня єство;
Що, скажи, тобі до того,
Що страждає десь людство?

Ти — маленька порошина
У незмірянім просторі.
Гордий з того, що „людина“?
Гай-гай-гай! Ти — капля в морі.

Глянь — скрізь лідії метушать ся,
Як комашки — муравлі,
Але кожда з них, признає ся,
Знав нори лиш свої.

Будь, — як всі ті комашки,
Мудрим стань, як кожда з них, —
Будем образ мати людини,
І віднайдем радість, сміх...“

Щось таке ще шепоче —
„Правди голої“ слова;
І спроквола мої очі
Тіль-полуда повива.

Прожену мару-облуду
Нервним їскликом, гарячим
І зірву з очей полуду
Рухом сильним, нетерплячим!

А бридку, лукаву хмару,
Що застелювала путь,
Вітрам буйним дам на кару, —
Хай по світу рознесуть.

І маленьку комашину
В світлі ясному уздрю,
А, відчувши в ній людину,
З нею знов заговорю.

Свої болі і змагання
В метушню комах влету, —
Шляхом вічного шукання
З ними в кращий мир піду!

Сучасні образки.

Перша золота медалія в куріні.

Ледви позасипляли помучені вояки, як по сотні рознесла ся тривога. В селі було тихенько. Кури також не піяли на добрий день, бо, правду кажучи, коли порожній жолудок у вояка, він не зносить їх співу, тож ще з вечора справлено їм похорон.

Вже було по півночі. Електрично розійшла ся вістка: „Ворог проломив лінію Боснійців!“

Ще не розвинула ся боева лінія, як зачала ся стрілянина. Метушня, недостача ясних приказів, та Гуцул привик до сього. Кождий біг уперед.

Кількох, між иншими Іван Мельничук із „старої війни“, не киміруючи ся¹ про инших, подало ся наліво.

Глядить Мельничук та й аж за голову взяв ся: „Гей, мамко, а от наш рив, а в нїм повно Талїянів.“

Не думаючи багато, повзе назад з двома товаришами. По хвилі несли скринку з ручними гранатами. Підлазять до

¹ не журачи ся.

рова з боку. „Всьо фук,² мовляв, що буде, Таліян вража дитина.“ Піддавить Мельничук близько, як може, задекував ся³ гаразд, а щоб тим кращий фаєрвіркунг⁴ зробити, лізе на дерево, що стоїть коло нього. Сховав ся за пень дерева й далі мов галушками мече ручними іранатами.

Італійців мов грім поразив; вони не знали, звідки летить ся благодать; товариші лиш подавали Мельничукови дальші.

Втікли Італійці, лишаючи кількох ранених. Оттак справив ся наш Гуцул.

Вдоволений вертає до сотні. А тут сотник ціпає: „Ага, пташку, ти декував ся, як інші бороли ся.“ Не помогли усправедливлення, присуджено кару.

Одначе не відбув її Мельничук. Боснійський офіцер бачив сей геройський учинок, доніс про се майорови, а сей телефонічно подав його до відзначення.

Тепер Мельничук став капралем, а його груди окрашує золота медала.

Се перший випадок такого відзначення нашого селянина в куріні.

Два брати.

Ховала їх мати, голубила, — се-ж її єдині дїточки, підпора на старість. Минули літа, прийшла бранка, обох узято до війська, тут і війна їх захопила. Служили в одній і тій самій сотні, а навіть були в одній четі.

Старшому щастило більше, в полі став шаржею, во-яки шанували, звичайно, як старшину. Молодший був „фантіряком“ (простим). Та старший брат не спускав його з ока. Бувало всюди бачило ся їх разом. Ішов старший на патрулю, голосив ся молодший, призначено молодшого, йшов з ним старший.

Чи ж дивне воно? Вони одинокі лиш були. Батько помер, коли ще дїтьми були, мати в часі війни, нині вони самі zostали ся.

Минали місяці, минули боснійські боротьби, ми вернули з Сербії, дальше й рік минув.

Сотня опинила ся над Сочею. Позиції тягнули ся горбами св. Лючії аж до Тольмайну. На однім з горбів стояла моя сотня.

Італійці перевели чотири офензиви — без найменшого успіху.

Чимало людей пішло з куріня, та братям доля щастила.

Несподівано одного пополудня заграла італійська артилерія. Молодший з братів був тоді саме на позиціях при службі. Старший був у сотника, відбирав прикази. Та якийсь неспокій огортав його. Мов на огні він стояв перед сотником. Ледви покінчив сотник, він уже біг на позиції. Понад голову перелїтали іранати, тут і там засвітив шрапнелевий димець, небезпека грозила. Та він ні на хвилю не задержував ся.

Здалека вже побачив брата. Він стояв у рові та глядів, що дієть ся на переді. Аж лекше відітхнув, — чогож я так палакав ся? Кілька кроків ще та вже буде при браті.

Та не довело ся. Щось зашуміло в повітрі, мимоволі він присів під стіною рова. Розніс ся рев вибуху...

Глядить, а брата не видко. Рів землею засипаний.

З криком кинув ся на місце до брата. Братчику любий, де ти, чомуж я скорше не надійшов... Кинув ся на купу землиці, руками розпорпує її, не чує, не бачить грозячої небезбеки. Артилерія розіграла ся надобре.

Вже допорнав ся до голови брата. „Живий!“ — кричить. Кличе инших на поміч, та не встиг ще й крикнути другий раз, як прямо на нім вибухла свіжа граната...

Незабаром утих артилерійний огонь, кількох вояків побігло на місце двох братів.

Страшна картина!

Земля була змішана з кровю та шматками людського мяса. Молодшого витягнуто з розбитою головою, а старшого не знати було де й шукати.

Володимир Белко.

Батько Дудикевич і його діти.

Під сим заголовком надрукував д. А. Леонов цікаву допис з Ростова на Дону в 228 ч. „Р'ячи“.

До Ростова приїхав ген.-м. Брилкін ревідувати діяльність „Народного Сов'їта Прикарпатської Руси“, який опікував ся, удержував і харчував на кошт російського скарбу 4000 Галичан-збігців (треба читати — насильно вивезених, Ред.). Хочеть ся думати, що ся ревізія буде сценою за кулісами драми, відограної предсідателем „Сов'їта“ п. Дудикевичем, героєм, народнім трибуном, батьком-добродієм, під акомпаніамент голосінь, скарг, благання, сліз від голоду кількох тисяч невинних жертв. П. Дудикевич — справжній герой. Високого росту, з здоровоною, широкою, сивою бородою, що облягає кругом обличчя, на лиці вираз власти, а його мова не поспішна, а повільна й переконуюча, повна рухів достоїнства. Манера говорить краще всього. П. Дудикевич — „москвофіл“ (вслів і знаки наведення в тексті, Ред.) і думає, що під правою рукою Бобрінського з товаришами найкраще рішити ся українське питання. Тому він промовляє (він ніколи не говорить, а все виголошує промови) виключно по московськи. Та се не легка річ для людини, що ціле життє пережила сепаратистично з мазепинською українською мовою, тож перед кожною фразою перестанок, для кожної фрази старанно добирають ся московські слова. Та пильність не помагав і „р'ячь преданиїйшаго изъ москвофиловъ нѣтъ-нѣтъ и нарушится не легальнымъ хохлацкимъ словцомъ.“

Прихильність п. Дудикевича оцінено й великий поклонник націоналістів одержав поперше одноразово 100.000 руб., а потім протягом року майже по 60.000 руб. кожного місяця на предмет безконтрольного уладження, — офіційно називало ся се на несенне помочи Галичанам-утікачам. За вислідами сеї помочи я стежив більше року.

П. Дудикевич з причтом жив у прегарній гостинниці, залізницями їздив виключно в першій класі, його кабінету в канцелярії „Сов'їта Прикарпатської Руси“ міг би позавидувати великий достойник. Пишний стіл, дорогі писарські прибори, доповнені артистичними витребеньками, декілька душ услуги, спеціальна ціль котрих не допускати перед ясні очі п. Дудикевича нікого з прохачів-Галичан.

П. Дудикевич називав Галичан-утікачів своїми дітьми й жило ся тим дітям у батька, що розкошував, зовсім так, як оповідаєть ся в казках.

Значна більшість Галичан, що прибули до Ростова, се селяне, отже з державних грошей призначає їм „Сов'їт“ по 6 руб. місячно на душу. А сто тисяч одноразової підмоги дано д. Дудикевичеви на уладження бараків і придбанне для Галичан ліжок і накривал. Бачив я сі бараки кілька разів у ріжну пору року. Всі вони подібні один до другого, всі вони однаково страшні. Передовсім, розумієть ся, на окраїнах. Фурман кинув мене на половині дороги.

— Далі не можна їхати, — кінь не потягне.

Де не витягне кінь, там живуть, а звідси ходять до міста сотки людей, слабих, голодних, з нещасливими замореними дітьми.

Постановив і я випробувати силу коня. Чорне, грязке озеро, з величезними роззівленими дірами, сліди, куди переходили люде. Коло стіни ховзька, липка стежка, з котрої тільки того, що падеш, бо вона спадиета... Дімки всі такі, як у знаменитих російських Голодаївках і Недодаївках, — низенькі, закопчені, похилені на бік, з вибитими шибамы у вікон, з дахами, які протікають.

— Де тут утікачі?

— Ось тут, ось тут, — кричить кілька голосів разом і махають руками, щоб я зайшов у двір.

На ганочку стрітило мене населенне дімка. Багато жінок з грудними дітьми на руках, а довкруги ціла маса старших дітей. Входим у дім. Довгота цілого бараку 7 аршин, широта 5, висоти не скажу докладно, знаю тільки, що я бояв ся випростувати ся, здавало ся, що стукну головою о стелю. В сій цюпці проводили дні свого життєа чотири родини, душ 22 разом. Ніодного ліжка. Для спання служило таке брудне лахмітте, що й не представити, на мокрій і ще бруднійшій долівці; так само те саме лахмітте служило і для сидження, бо на цілий барак, побудований п. Дудикевичем для своїх дітей, була тільки одна одинока деревляна лавка. Я прийшов у часі, коли Галичане збирали ся обідати. На долівку поставили миску з темнобрудною, густою, але гарячою юшкою.

— Що варили?

— Фунт муки, фунт капусти, та й вода.

— Се на всіх?

— На всіх.

— А пайка?

— Пайка! В нас тут вже від трьох місяців ніхто не одержував ні копійки. Кожного дня рано ходимо до контори. Туди чотири верств, а все надаремне. Може, ви пане, ревізор. Ми напишемо вам скаргу.

Душно стало. Я вийшов. До воріт, згинаючи ся під тягаром повного ведра води, зближала ся молода дівчина, боса, в легкім цидовім убранню, а коли вітер підносив спідницю, видно було, що на ній нема біля. Худа, як тїнь, на лиці ні крапельки крови, очі блищать гарячково.

— Що ти хора?

— Була хора, лежала у шпиталу. Був тиф. Два тижні як виписала ся.

— Чи одержала пайку?

У відповідь дівчина тільки похитила головою.

Місцевий комітет земського союзу запропонував Дудикевичеви, що візьме на себе клопоти у справі Галичан. Москвофіл несподівано побачив у сїм бажанні позбавити Українців незалежності й відмовив ся. Розумієть ся, з переданнем земському союзови догляду над Галичанамы треба передати й грошики, видавані на них. А такі обставини можуть заставити патріота кинути ся в саме пекло революції. Годі провідники дон-кубанського комітету всеросійського земського союзу відкрили кілька їдалень в околицях, де живуть Галичане, та стали харчувати нещасливих на свій кошт. Так само прийшло ся поступити з ученицями, дівчатами, яких Дудикевич примістив у домі без опалення, без ліжок і буквально без столів і стільців. Дівчата харчували ся тільки хлібом і чаєм, які приносили собі з поблизької чайні.

Не менше солоно жило ся учням-хлопцям. Їх в Ростові кількасот у віку від початкової школи до зовсім зрілих сту-

дентів. Багато ходило яко робітники до фабрик, інші жебрали, а одного гімназиста навіть судили за те, що він пробував продати на ринку державне простирано.

— Хоч коповик одержати на хліб.

Зашуміло в пресі, захвилювало ся серед громадянства, докотила ся хвиля слухів і оскаржень „Совѣта Прикарпатської Руси“ в розтратах до осередка. Приїхав перший ревізор, дипломатичний урядник при графі Бобринським п. Олферев. Познайомив ся з п. Дудикевичем, розумієть ся, був ним очарований і, одержавши від п. Дудикевича написане ним звідомлення про діяльність „Совѣта“, відїхав назад, аби захистити „батька“ Галичан від усяких нападів. Так заявив п. Олферев представникам місцевих газет. Все-таки гроза злегка розрядила атмосферу. Положення Галичан поправило ся. Дітей призначили до наукових закладів, дорослим помогли винайти працю, слабих відставили до шпиталів. Одначе сей лад не тривав довго. Швидко все пішло по давньому й Галичане товпами приходили до всіх і державних і громадянських інституцій жалувати ся на свою біду, просити помочи.

Тепер приїхав другий ревізор. Можливо вкінці, що йому вдасть ся довідати ся правду й чотири тисячі Галичан віддихнуть вкінці свobodно. Можливо, генерал Брилкін визволить їх від „батька“.

А. Леонов.

Вісти.

Жертуйте для полонених — наших земляків з російської України!

До Союзу надходять щодня нові й нові просьби від полонених прислати їм книжок. З сих листів видко, яка маса цінних сил, високо талановитих одиниць серед великого моря сих людей, — обовязок нації допомогти сим людям стати на вищий культурний і національний ступінь. Полонені розкинені тепер у десятках тисяч робітних груп і тільки мала їх частина може користувати ся зорганізованими в більших таборах бібліотеками. Потрібна знов маса книжок найріжнороднішого змісту — знов і знов книжок!

Жертуйте-ж, громадяне! Виповніть знов свій національний обовязок!

Усі жертви на сю ціль у грошах і книжках слати на адресу: **Bund zur Befreiung der Ukraina, Wien VIII, Josefstädterstrasse 79, Tür 6, додаючи на кожній посилиці „для полонених“.**

Мандат полонених для Союзу визволення України. Президія Союзу визволення України дістала таке письмо від полонених Українців з табору З. в Німеччині. „До Хвальної Президії Союзу визволення України в Берліні, на руки члена Президії, п. т. Олександра Скорописеа-Йолтуховського. Хвальна Президіє! Надходить час, коли українське питання, що в сій великій світовій війні відіграє таку важну роль, перестане бути кабінетним питанням і вирине на дневний порядок міжнародніх конгресів, на яких рішатиметь ся доля народів. У такий хвилі дуже важне те, щоб іменем 40 мільонів українського народу виступили перед європейською трибуною організації, які тішать ся довірем ширших мас народу та які дали вже доказ, що вміють як слід заступати народні інтереси.

Розважаючи всі обставини та розглянувши докладно плятформу, яку Союз визволення України виставив зараз після вибуху сеї війни, прийшли полонені Українці табору в З., зорганізовані в „Національній Секції“, до пересвідчення, що ніяка друга українська організація не є більш покликаною до того, щоб усюди забирати голос в імені Українців і на міжнародніх зїздах, на конференціях заступати інтереси українського народу.

Тому то зібрані на загальних зборах з дня 19 липня 1916 р. члени „Національної Секції“ табору в З. порішили одногослосно віднести ся до Хвальної Президії Союзу визволення України з проханням, аби Союз прийняв на себе мандат заступати на міжнародній трибуні український народ і його змагання до Самостійної України, а зокрема всюди заступати інтереси полонених Українців.

Передаючи се однодушне рішення нашої Секції, яка єднає в собі всі національно свідомі одиниці нашого табору, до відома Хвальної Президії, висловлюємо надію, що Союз визволення України не відмовить ся від зложеного на нього обовязку та в сїм важнім історичнім моменті буде гідно й рішучо заступати інтереси великого українського народу, який живе кріпкою надією, що теперішня світова війна, в котрій український народ приніс такі величезні жертви, принесе кращу долю будучим поколінням Вільної України. За „Національну Секцію“ табору полонених у З. Ідуть підписи старшини та кількасот членів.

Нотуємо сей голос полонених яко знак довіри до осіб, що стоять на чолі Союзу, та свідомство політичної зрілості української народньої маси, яка навіть у полоні знайшла способи на зорганізоване виявлення своєї волі.

Жертви полонених Українців табору в З. у Німеччині на національні ціли. Про високий ступінь національної свідомости, горожанського обовязку й силу організації полонених у таборі, з якого прийшло вище наведене письмо до Союзу, свідчить висота жертв, зложених полоненими в протяг пів року на свої культурні потреби й на загально національні ціли. Ось загальне зіставлення сих жертв у марках:

1. На волинські українські школи	1667·70
2. На самаританську поміч У. С. С.	74·22
3. На таборі українські школи	245·10
4. На інші просвітні ціли в таборі	245·10
5. На стипендію для ученика української гімназії в зайнятих територіях	218·81
6. На ціли Союзу визволення України	48·—
7. На уладження Шевченкового свята в таборі	317·50
8. На уладження свята в пам'ять Ів. Франка (початок збірки)	5·—
9. На таборову українську газету	25·77
10. На пам'ятник помершим товаришам у полоні	463·70
11. На допомогуву касу для полонених	781·91

Разом марок 4093·10

Московські попи на Волині. „Рѣчь“ з 6 вересня доносить з Волині: Майбутня реформа парохії почала сильно хвилювати волинське духовенство. В останнім часі на Волині та Поділлію відбуло ся багато нарад духовенства. Реформа парохії признана ґрунтовною, всесторонньою і розумною, але тільки... без виборчої протизаконної засади. Протоєрей В. С-кий переконаний, що з оповіщенням виборчої засади всі теперішні священники полишать свої посади й підуть, не чекаючи, поки крикуни та ватажки почнуть їх гнати з села. Треба признати, що в словах протоєрея багато правди, бо священники на Волині є в більшості відпоручниками „Союзу рускаго народа“ та Почаївської Лаври, себто людьми, що прийшли з чужини з готовою чорносотенною програмою. Боротьба між селом і священником почала ся по селах Волині від того часу, як там засновано відділи „Союзу рускаго народа“. Головним ініціатором і провідником у сій боротьбі був архієпископ Антоній, перенесений пізнійше на Харківщину. Він позганяв старих батюшок і понаставляв нових, що мали працювати в напрямі С. Р. Н. Напр. з села Триші видалено старого священника о. Воржанського, який добре жив з селянами та дбав про їх культурний розвиток. На його місце прийшов Красинцький, котрий в першій проповіді назвав селян іродами, юдами, хриstopродавцями, злодіями і т. д. Коли ображені селяне опустили церкву, він доіс урядови, що селяне бунтують... В результаті стражники, арешти і т. д. Селяне села Станишевки вісім разів скаржили ся на свого попа о. Богонського й архієпископови Антонієви й Синодови. Нарешті Богонський у часі страшної

епідемії заявив селянам: „Я випросив у Бога й найсвятійшої Богородиці, щоб ви всі вичезли, а коли ви всі вичезнеге, тоді і я заберу ся з парохії“. Такаж боротьба між попом і селом провадила ся в Несвіжі, крем'янецького повіту, Бороданці, Ставку й інших. За цілий час панування Антонія з Волині видалено 118 священиків, 15 позбавлено посад і 190 перенесено на гірші посади. В результаті Антонієвої господарки все, що було ліпше серед духовенства, залякано та вигнано з меж Волині. Отже цілком зрозуміло, що теперішнє духовенство на Волині противить ся виборчій засаді. До сього додамо від себе, що до 1685 р. на Україні вибирали священиків та що самостійність української церкви з виборним духовенством є одним з важних національно-політичних домагань Українців.

Стара чи нова Дума? Російська преса обговорює питання про те, чи буде продовжена важність теперішньої Думи, чи будуть призначені нові вибори. „Биржевыя Відомости“ доносять, що питання про продовження важности Думи правительством розв'язе певно негативно, й обговорюючи можливий характер будучих виборів, пишуть: „Попередні вибори проходили під впливом урядового виборчого механізму й давали через те неправильні висліди. Славновісна губерньська арифметика й геометрія, доповнені сваволею сенаторських поясень, давали дійсно несподівані висліди, які вражали навіть прихильників поміркованої реакції. Вони жахали ся, коли бачили, що місця селян у Думі займали невідповідні особи. Чи усунеть ся тепер сі хиби? Коли раніше обличчя російського громадянства не відповідало його відзеркаленню в Думі, то тепер при старих формах виборів можна ще менше сподівати ся сього, бо в настанову та світогляді населення відбули ся значні зміни. Тому негативне рішення питання про продовження прав Державної Думи потягає за собою, говорячи теоретично, поліпшення старих саблерівських виборчих метод. Вибори можливі лише при якихсь правових гарантіях і в атмосфері найзвичайніших політичних свобод, в інших умовах вибори обертають ся в фалшування політичного представництва краю. Держава багато пережила й може пережити ще більше до тої хвилі, коли на місце теперішньої Думи прийде інша. Забезпечення вільних виборів се необхідна умова зміни Думи. Але чи будемо мати сю волю виборів?“

Признання російської преси, що вибори до теперішньої Думи правительством сфалшувало безсоромним способом, цікаве для Українців тим більше, що наслідком урядових утисків Українці не могли післати до Думи жадного свого представника. Але на жаль і тепер нема жадних ознак ані того, що правительством призначить нові вибори, коли скінчить ся реченець прав теперішньої Думи, ані того, що нові вибори будуть ліпшими від старих. І російські ліберали поза часописними нападами на правительством не роблять жадних поважних кроків в обороні прав народного представництва. Зрештою про страшні утиски Українців і інших недержавних націй Росії в часі виборів ліберальні часописи й не згадують. Не від лібералів дістануть Українці свої національно-політичні права, а лише в боротьбі проти російського правительства та націоналістичного лібералізму.

Праві партії Росії проти Англії. Російські „симпатії“ до Англії обмежували ся й обмежують ся головню на круги російського націоналістичного лібералізму. Російські реакціонери відносили ся постійно до Англії з більше чи менше захованою нехитію, яка часто виявляла ся в досить відкритих противангліїських виступах; сі виступи в останнім часі такі часті, що російська ліберальна преса не без причини скаржить ся на „дохід правих“ проти російської союзниці — Англії. Останній виступ відомого російського реакціонера — Булацеля в його часописи „Російській Гражданин“ викликав цілий скандал у російсько-англіїських відносинах і сильно занепокоїв не лише російських лібералів, а й правлячі круги. У своїй часописи Булацель досить різко висловив ся проти перебільшених завдань у боротьбі проти Німеччини, які Англія валить на плечі почв'їрного порозу-

міння, й закинув Англіїцям, що вони самі за кілька місяців посунули ся ледви на кілька кроків наперед на французьким фронті. Статя Булацеля дуже неприємно вразила англійського амбасадора Буханана; він гостро запротестував проти Булацеля перед російським правительством і редактура „Російського Гражданина“ примушено зявити ся у Буханана та просити в нього вибачення. Вислухавши з уст представника англійського народу красномовне змалювання англійських перемог на суші та на морі, Булацель дістав милостиве прощення за Буханана, яке зрештою не було цілком повним, бо „Російській Гражданин“ від того часу поставлено під повну попередню цензуру. Можна мати сумнів, чи вимушене вибачення Булацеля та збільшене цензурного догляду над його органом побільшить в Росії повагу до Англії. Але вони з певністю збільшать нехиті правих до англійської диктатури над Росією. Боротьба правих у всякім разі не припинила ся й ліберали готують ся до дальшої боротьби в обороні своїх англійських союзників. „Новое Время“ доносить: „На засіданню „Товариства 1914 року“ обговорювано питання про відношення до правих організацій у звязку з походом правої прееи „Земщина“, „Руського Знамени“, „Гражданина“ й інших проти союзників Росії“. На сім засіданню ухвалено дуже гостру резолюцію проти правих. Сильно занепокоєна й кадетська „Р'їчь“, яка пише: „Булацеліяда відносить ся скорше до заграничної ніж до внутрішньої політики, але нема сумніву, що й тут відбиваєть ся сучасне політичне становище, при котрім такі пани, як Булацель, можуть притягати до себе увагу громадянства й викликати проти себе такі рідкі й надзвичайні заходи. Треба признати, що Булацель належить до тої групи, яку уважають одною з сил, що творить нашу внутрішню політику“. Але внутрішня політика дуже сильно впливає на заграничну й відносини між головою російського правительства Штурмером і Бухананом так погіршили ся, що знов пішли чутки про уступлення Штурмера.

Чого Росія чекала від Румунії? З нагоди виповідження війни Румунією Австро-Угорщині „Новое Время“, розуміючи цілковиту залежність Румунії від почв'їрного порозуміння, писало: „Справжня політична мудрість містить ся в умінню погоджувати власні державні жадання з загальними інтересами та в служенню загальному добру знаходити забезпечення своїх приватних прав. По сьому типу складали ся відносини всіх держав почв'їрного порозуміння. Від нього не відступить і наша нова союзниця. Тепер її справа рішена. До війни можна було міркувати про те, чи будуть задоволені, чи ні, власні інтереси через приєднання до інших борців проти спільного ворога. А в часі війни треба мати на оці вже не свої приватні, а загальні завдання, бо лише таким шляхом можна досягнути і свої власні цілі.“ Само собою зрозуміло, що під загальними інтересами „Новое Время“ розуміє лише інтереси Росії, яким має служити Румунія.

Неменші жадання ставлять до Румунії й російські ліберали, орган яких „Р'їчь“ писала 30 серпня: „Военну конвенцію підписала Румунія ще перед двома тижнями. До сьогож часу відносить ся і дефінітивне вироблення основного пляну операцій Румунії, одобрено нашою найвищою військовою управою. Півміліонова полева армія Румунії оперуваємо в повній згоді з арміями Брусілова та Сарая. Сей останній почав офензиву лише для того, щоб напівзобілізована Румунія могла спокійно почати стратегічне розставлення своєї армії на початку воєнних операцій. Нема сумніву, що головний, себто й активний театр війни буде в Трансильванії, а не в Добруджі, бо там з боку ворога скугчена лише маса кінноти, а на угорським фронті від Орсови до Мармарош-Сиготу сконцентровано головні сили армії Кевеша. На болгарсько-румунським кордоні сили ворога настільки слабі, що й тут наступ румунсько-російської армії в зад армії Шекова, який відбиваєть ся від Сарая, неминучий“.

„Новое Время“ уявляло собі будучий розвиток воєнних подій на румунським театрі війни трохи инакше:

„Можна, розумієть ся, представити собі наперед, що Румунія направить свої головні сили на південний захід через Дунай і Добруджу. Такий напрям операції з боку Румунії поставив би Болгарію в таке саме становище, в яке вона в свій час поставила Сербію“.

Як бачимо, сподіванки Росіян щодо Румунії не здійснили ся ані щодо російсько-румунського спільного ділання, ані щодо напряму румунської офензиви. Теперішнє напруження російсько-румунських відносин є таким робом безпосереднім наслідком російських розчаровань щодо Румунії.

За тиждень.

Воєнні події. — Положення в Греції. — Скандинавські держави й Голландія.

Дня 31 серпня с. р. перейшов генерал Брусілов на цілім фронті між Стоходом і Дорна Ватрою наново до наступу, який триває ще досі. До завзятих боїв приходило по обох берегах Стохода коло Заріча, на 20-кілометровім фронті лінії Затурці—Пустомити на захід від Луцька, в околиці між Серетом і Зборовом на схід від Львова, під Березанами коло Нараївки, між Болшівцями й Рогатином в околиці Долішньої Липиці, під Галичем і Ямницею на північ від Станиславова та в лісистих Карпатах в області Цапуля, Дорна Ватри й Гриняви. З усіх сих кривавих боїв вийшли Росіяне що найвище з незначними місцевими успіхами. Зрештою відперто всі їх атаки, не зважаючи на сильну їх перевагу в людській матеріалі. В околиці Рогатина, де на днях знову відзначили ся хоробрістю й неустрашеністю Українські Січові Стрільці, здобули союзні війська 4.000 полонених. В кривавих карпатських боях подали ся в кількох точках союзні війська дещо назад, зайнявши найблизші оборонні лінії, звідки відбивають всі російські напади. Найновіші звідомлення генеральних штабів доносять про великі бої коло Кірлібаби та в області Людови (Буковина), коло Долішньої Липиці й на північ від Зборова (Галичина) та на північ від Перепельник (Волинь). Всі російські наступи відбито, з них деякі в рукопашних боях.

На семигородським фронті зачали союзні армії проти-наступ. Румунське військо опустило Петросени й подало ся за промик Шурдук у власний рідний край, з якого ще так недавно вмашировувало з великими надіями в Семигород. Опорожнили Румуни також хребет Вулькан. На інших частях сього фронту положення не змінило ся. В найновіших звідомленнях читаємо про бої між хребтом Шурдук і Вулькан. — В Добруджі похід союзних болгарсько-німецьких військ приостановив ся. Одержавши сильні зміцнення з Росії і стягнувши дещо війська з семигородського фронту, румунсько-російські сили зуміли здержати напір Болгар і Німців на укріпленій лінії Чернавода—Меджидія—Констанца. Тепер переходять там румунсько-російські війська часто до протинаступів. Зазначити належить, що німецькі летуни обкидали вже кілька разів бомбами Констанцу, сильно укріплену столицю Румунії Букарешт і інші румунські міста.

На західнім терені війни ведуть ся по обох сторонах Сомми та в області Маси (під Верденом) бої з тою самою силою. Хоч французько-англійські війська й посувають ся незначно вперед і здобувають деколи село, ліс чи кілька стрілецьких ровів, сі їх успіхи не довели донині до ніякого більшого пролому чи розбиття німецьких ліній. Загалом їх успіхи такі незаметні, що їх можна побачити тільки на найдокладніших картах. В останніх днях відбили Німці знову всі нагальні англійсько-французькі наступи, а зокрема сильний напад ручними гранатами на форт Тюмон під Верденом. — На західнім терені війни розгоріли ся також небувало сильні бої літаків. Обидві воюючі сторони обкидують з літаків бомбами міста, військові об'єкти та транспорти військ. Тільки в однім звідомленні німецького

генерального штабу з 25 вересня читаємо про зістрілення Німцями 9 ворожих літаків на сім фронті, не згадуючи про ушкоджені, які змогли ще спустити ся між своїми лініями. На днях напали німецькі цепеліни знов з успіхом на Лондон; два цепеліни Англійці зістрілили.

Італійці зачали нові наступи, які являють ся сьомою з ряду битвою над Сочєю. Італійські наступи попередило сильне острілюванне австрійських позицій, зокрема між долиною Віспаху й морем, де воно перемінило ся в страшний барабанний огонь. Праця артилерії доповняла ся ще й великими воздушними атаками. 14 с. м. зачали ся наступи італійської піхоти, яка зайняла Сан Градо ді Мерна; в інших точках Австрійці вдержали свої становища. По чотирьох днях італійські наступи ослабли. В останніх днях зачали ся знову майже на цілім фронті італійські наступи. На височині Карсту й на фронті Дольомітів усі зусилля Італійців виявили ся даремними. На північ від Арсієро висадили Австрійці 24 вересня обсаджений Італійцями вершок гори Чімонє у повітрі, причім полонили 13 офіцерів і 427 рядових; здобули також 2 скоропали. Австрійське звідомлення з 25 вересня доносить, що на горі Чімонє, яку тепер Італійці завзято острілюють, є ще багато присипаних і ранених Італійців, які голосно кличуть помочи. З уваги на те звернула ся австрійська команда до італійської з пропозицією завісити на короткий час оружжя, щоб помогти нещасним воякам, одначе італійська команда відкинула сю пропозицію.

Дня 3 вересня зачав ся наступ частей армії ген. Сарая проти македонського фронту, бороненого німецькими й болгарськими військами. Вожд французько-англійської армії, в рядах якої є кілька сербських бригад, а також італійські й російські відділи, пробував напірати в кількох відтинках, одначе вдоволив ся дефензивою, коли болгарське праве й ліве крило перейшли до наступу. Болгари відкинули Сербів під Флоріною та в області озера Острово, а на сході Англійців і Французів за долішню Струму. Сим скоротили свій фронт на 150 кілометрів. Наступ Сарая мав успіх тільки на правім крилі, довівши до зайняття Нідже Планіни. В найновіших звідомленнях читаємо про малі бої під Флоріною, сербські напади проти Каймаккалян і наступи Англійців над Струмою. Всі ті зусилля військ держав порозуміння показали ся безуспішними. Найновіші денники доносять, що ген. Сарай має уступити.

На турецьких фронтах не було ніяких помітніших подій. Тільки в Іраку були оживлені бої артилерії.

У Греції все ще не проявилось. Президента кабінету Кальогеропульоса уважають послі держав порозуміння прихильником короля й Німців, хоч він виразно заявив, що, не зважаючи на свою пошану й подив для німецької геніяльності, він симпатизує з державами порозуміння. В останніх днях агітація Веніцелістів і численних агентів держав порозуміння довела до того, що кілька провінцій і грецьких островів проголосили свою незалежність від короля. З уваги на сильну революційну агітацію між населенням і військом положення короля Константина загалом дуже важке й незавидне. Особливо сильна агітація ведеть ся між гарнізоном у столиці греції Атенах. Сей хаос у Греції потрібний державам порозуміння на те, щоб їх дипломати й агенти вели там легше свою підпольну роботу, що має на цілі спровокувати Грецію до виступу проти центральних держав. Дуже можливо, що воно їм і вдасть ся, бо ось грецьке правительство зажадало рішучо від Німеччини видачі ІV грецького корпусу, що недавно добровільно піддав ся Німцям і Болгарам з причини незабезпечення в поживу (знову з вини держав порозуміння!). З держав порозуміння противить ся виступови Греції Італія, бо вона боїть ся можливого її побільшення та зміцнення, маючи з нею багато спірних інтересів. Найновіші телеграми, що наспіли з Греції через Швайцарію, доносять про нові заходи дипломатії держав порозуміння в цілі викликання в сім нещаснім краю нової міністерської кризи. З інших телеграм можна вичути, що Греція вже незабаром таки рішить ся на війну.

Подібно, як з Грецією, задумує почвірне порозумінне поступити також з північними неутральними скандинавськими країнами й Голяндією. В деякій мірі схиляється на їх сторону Норвегія, зате Швеція яко природний противник Росії симпатизує більше з Німеччиною. Данія й Голяндія в середині й назверх вповні неутральні. Дуже ясно звучали слова в престолярній промові нідерляндської королевої, яка рішила ся твердо й що сили боронити незалежності краю та його прав — проти кожного. А відома річ, що нарушити права Голяндії старається Англія, яка поступає зрештою з своєю політикою вигодождення так само з Норвегією та Швецією. Що більше! Англія хоче присидувати Швецію, щоб вона вилловлювала німецькі підводні торговельні судна й замкнула німецьким торговельним кораблям морську вузину, що належить до шведської області (між Швецією й островом Алянд у Балтійським морі). З другого боку Росія, не зважаючи на шведський протест, веде далі укріплювання російських аляндських островів, що лежать напроти Швеції. Ціль сих всіх неприязних розпорядків передовсім та, щоб присидувати Швецію до понехання товговлі з Німеччиною. Як приймають Шведи всі ті розпорядки, можемо собі представити.

I. H.

Бібліографія.

Видання Союзу визволення України.

Іп. Бочковський. Фінляндія та фінлянське питання. Відень, 1916. Стор. 104. Ціна 1 кор. 20. сот.

Зміст: I. Значінне фінляндського автономізму для поневоленних „неісторичних“ народів загалом; II. З історії Фінляндії до національного відродження Фінів; III. Нарис культурно-національного відродження фінського народу; IV. Суспільно-економічні відносини у Фінляндії; V. Фінлянське питання з державно-політичного боку; VI. Будучина Фінляндії.

Зокрема для Українців має фінлянське питання велике, навіть виховуюче значінне. З сеї причини й видано вище значену працю окремою відбиткою. Гаряче поручаємо нашій суспільности уважно перечитати сю книжечку з огляду на ті паралелі до української справи, які насуває і предметом і обробленням праця д. Іп. Бочковського, і то в історії і в сучасности, й що до того, що роблять і як поступають Фіни, а чого не роблять і як не поступають Українці. Думаємо, що уважливий український читач сеї книжки прийде до висновків, які підсунуть йому працю для свого народу серед усяких обставин.

Ukránia, ч. 15—16. Зміст: Др. Ганс Іберсбергер. Внутрішні відносини Росії; Юрій Подградський. Угорсько-українські історичні звязи (XI—XII); др. Осип Назарук. Український легіон у всесвітній війні; др. Степан Рудницький. Політична географія України; Осип Залеський. Подібности в угорській і українській музиці; граф Степан Амброць. Ukrainisches (Бібліографія).

Жертви для полонених з російської України.

Книжками й іншими друками надіслали: д. Р. Заключинський пачку дрібних друків (часописі, брошурки), д. Володимир Свистун, богослов у Сокалі — 5 книжечок „Універсальної Бібліотеки“, д. Вол. Безушко в Перемишлі — один том „Літер.-Наук. Вістника“, о. Тит Войнаровський у Львові — два комплети „Ілюстрованої України“, д. Теофіль Карачевський в Старім Самборі — 5 книжок „Бібліотеки Діла“ й 4 інші книжечки, др. Михайло Фільц у Закопанім — 42 прим. „Наші герої“ (коротка історія України, видана послом Мих. Петрицьким) і 5 інших книжечок, д. І. Чиж, проф. сем. в Ряшеві, 58 ріжних книжок і друків.

Грошима на закупно книжок: д. Іван Евген Луцький, ц. к. суддя, 2 кор., д. Микола Юркевич 10 К., о. Орест Сомикевич, парох в Улючі, 8 К., д. Кость Хоркавий, Одерберт, 2 К., д. Дмитро Рудяк 10 К., дд. В. Логаза й Фльоріан Купчицький 10 К., д. Іван Рогуцький 5 К., п. Ев. Череський 20 К., д. Ярослав Гинилевич 5 К., д. Іван Васишин 10 К., збірка д. Евзевія Череського серед самих полонених Українців 5 К.

Дякуючи щиро за сі жертви, просимо дальших, численніших. При посилянню книжок, треба уважати, щоб їх правопись була фонетична, або щоб се були видання російської України. Видання з старою галицькою етимологічною правописом для полонених непридатні.

Спішіть з замовленнями!

В адміністрації „Вістника“ (Josefstädterstraße 79/6, Wien, VIII. Телефон 13.430, чек. конто 107.090) можна ще набути такі видання „Союзу визволення України“:

Олександр Скоропис-Иолтуховський. Значінне самостійної України для европейської рівноваги	—20
Т. Шевченко. Кобзарь. Вип. 1. і 2. Кождий випуск бр. 1— в опр.	1'40
Проф. М. Грушевський. Як жив український народ. Коротка історія України. З малюнками і картою України	—50
Сім пісень. Гостинець для українських воєків. З нотами	—20
Др. Б. Барвінський. Звідки пішло імя Україна	—20
Краснов. Що тепер діється в Росії	—10
Др. М. Лозинський. Галичина в життю України	—60
Українські колядки	—20
Холмщина	—30
М. Возняк. Наша рідна мова. З портретами	—10
Проф. І. Шишманов. Роля України в болгарським відродженню (Вплив Шевченка на болг. поетів передвизвольної доби)	—20
Проф. С. Томашівський. Церковний бік української справи	—30
О. Кириленко. Українці в Америці	—50
Др. І. Крипякевич. Українське військо. Короткий історичний нарис з малюнками	—40
Др. А. Цегельський. Русь-Україна і Московщина-Росія	—80
Др. Осип Назарук. Слідами Українських Січових Стрільців. З малюнками	Брошур. 3'50, в оправі 4'50
Prof. M. Hruschewskij. Geschichte der Ukraine. Teil I	6—
Prof. M. Hruschewskij. Die ukrainische Frage in historischer Entwicklung (Укр. справа в історичнім розвитку)	—50
G. Cleinow. Das Problem der Ukraine, Українська проблема. (Про умови самостійної української держави)	—20
Dr. S. Rudnyckij. Ukraina. Land und Volk. Eine gemeinsame Landeskunde. (Україна. Край і нарід. Загальнодоступна географія України), брошур. 10—, в оправі 12—	
Україна. Край і нарід. 40 образків з вище наведеної книжки	2—
H. Boczkowski. Ukrajina a ukrajinská otázka. (Україна й українське питання) По чеськи. З картою України	1—
V. Choma-Dovski. Ukrajina i Ukrajinci (по хорватськи).	1—
Памяти Івана Франка (опис життя, діяльності й похорону). Зладив М. Возняк	1—
Богдан Заключинський. Що треба знати кождому Українцеві? Третє видання, з картою України	—30
Іп. Бочковський. Фінляндія та фінлянське питання	120
Володимир Гнатюк. Національне відродженне австро-угорських Українців (1772—1880 р)	—80
Др. Евген Левіцький. Листи з Німеччини	—80

Гроші просимо висилати одночасно переказом або чеком ч. 107.090.

Адміністрація.

Зміст: А. Жук. Не заманите й не залаксте! — До всіх культурних народів світа. Відклик З. У. Р. — М. Троцький. З приводу виступу Румунії. — Н. В. Росія та Болгарія. — А. Жук. Російська Державна Дума й Українці. III. Закон про вибори до Думи. — З Берліна. Концерт українського бандуриста (зі зняркою музики). Проводи Болгарів. — З поезій полоненого О. Кобця. Грядка пізних лишних астр. Живеш і не знаєш. Сонце, простір, квітки, рай! Якось так — насуне хмара. — Володимир Вемко. Сучасні образки. Перша золота медала в курні. З оповідання селянина Л. з Снятина. Два брати. Два могили. Іронія. — А. Леонов. Батько Дудикевич і його діти. — Вісти: Мандат полонених для Союзу визволення України. Жертви полонених Українців табору З. у Німеччині на національні цілі. Московські попи на Волині. Стара чи нова Дума? Праві партії Росії против Англії. Чого Росія чекала від Румунії. — І. Н. За тиждень. — Бібліографія. — Жертви на полонених з рос. України.

Відповідає за редакцію: Микола Троцький.
З друкарні Адольфа Гольцгаузена у Відні.